

sende en repræsentant for modstandsbevægelsen til London. Resultatet blev at eksilregeringen, til trods for at ingen i Kretsen besad noget politisk mandat, når bortses fra Einar Gerhardsen fra Arbejderpartiet, men alene optrådte i kraft af deres personligheds autoritet, indvilligede i at optage finansråden Paul Hartmann i ministeriet. Den her etablerede kontakt med London – længe den civile modstandsbevægelses eneste – blev af afgørende betydning for Kretsens senere centrale placering i modstandsarbejdet og førte i juni 1943 til Londons godkendelse af denne og Paal Berg som leder af Civilorganisationen. Endelig i efteråret 1944 udnævntes Berg til formand for den samlede hjemmefrontledelse. Det er den spæde begyndelse til et af norsk modstandsbevægelses magtfuldeste politiske organer, som Kluge har påtaget sig at afdække gennem en detaljeret rekonstruktion, fortrinsvis baseret på beretninger, af gangen på de to møder i juni og august der gik forud for Hartmanns sendelse i september. Han understreger det improviserede i hele arrangementet, men fremhæver samtidig at det ikke var tilfældigt, at netop disse mennesker mødtes, som var forbundet af venskaber og forretningsforbindelser, og hvis kerne havde stået sammen i kampen for grundloven under Rigsrådsforhandlingerne. Det påvises at initiativet udgik fra et mindretal af et mere radikalt tilsnit, som ønskede et »krigskabinet« etableret i London af repræsentanter fra hjemmefronten, og som behøvede Paal Berg-gruppens autoritet for at fremme sagen. Men Berg og mændene omkring ham kunne ikke gå ind for en effektivisering af modstandsapparatet på bekostning af sammenholdet omkring landets konstitutionelle myndigheder, og tanken blev aldrig realiseret. Af samme grund førte møderne heller ikke umiddelbart til den aktivering af hjemmefrontledelsen, som initiativtagerne havde ønsket.

HANS KIRCHHOFF

A. S. KAN: Vnešnja politika skandinavskih stran v gody vtoroj mirovoj vojny. Moskva, Isdateľstvo »Nauka«, 1967. 456 s. 2,20 rubler.

Forfatteren til denne fremstilling af de skandinaviske landes udenrigspolitik under Den anden Verdenskrig, Aleksander Sergejevitj Kan, er født i 1925 og er videnskabelig medarbejder ved Det historiske Institut under det sovjetiske Videnskaberne Akademi. Han har i flere afhandlinger behandlet moderne skandinaviske problemer og skrev i 1964 en bog om Sveriges nyere historie. Den her anmeldte bog er den trykte (og reviderede?) udgave af hans doktordisputats.

Kan har sat sig tre opgaver, nemlig at skildre de tre skandinaviske regerings diplomatiske virksomhed og militære politik i de forskellige faser af krigen; at påvise Sovjetunionens politik i Skandinavien (»en politik karakteriseret ved iagttagelse af Sveriges, Norges og Danmarks uafhængighed og neutralitet, ved hjælp til danskerne og nordmændene ved deres befrielse fra det nazistiske aag og til svenskerne ved bevarelsen af deres neutralitet«, s. 5); og at gendrive reaktionære historiske synspunkter paa de internationale relationer i Nordeuropa.

Blandt sit kildemateriale nævner Kan materiale fra Sovjetunionens udenrigspolitiske arkiv (s. 6), hvilket lyder spændende. Men det er desværre meget begrænset, hvad han har faaet adgang til, nemlig udelukkende materiale af extern proveniens som eksempelvis de noter og memoranda, som Døssing afleverede i

udenrigskommissariatet. Dette stof kendes i forvejen, og kun i enkelte detaljer kan Kan meddele nye data. Saaledes ved han, at Døssing aldrig officielt overrakte politikernes og Frihedsraadets fælleshenvendelse fra januar 1945 om at blive allieret (s. 400), hvilket Døssing fortalte hjemefter.

Ogsaa i en anden henseende skuffes man. Kan annoncerer, at han har benyttet beretninger fra folk i det sovjetiske udenrigskommissariat, skandinaviske parti-medlemmer og modstandsfolk (s. 8), men intet saadant materiale har fundet vej til bogens danske afsnit. Derudover har han anvendt de internationale akt-publikationer og for Danmarks vedkommende især Den parlamentariske Kommissions betænkning, Besættelsestidens Fakta og Frit Danmarks Hvidbog.

Efter en kort omtale af den ældre sovjetiske historiografi om emnet konstaterer Kan, at »efter den 20.-22. partikongres (d.v.s. 1956-61) blev de sovjetiske videnskabsmænds stillingtagen til problemerne omkring de neutrale lande og arbejderklassens enhed alsidig og mere historisk saavel med hensyn til de samtidige vilkår som til fortiden« (s. 11).

Om de vestlige forskningssynspunkter konstaterer Kan, at de er principielt utilstrækkelige. Det gælder ikke blot »reaktionære« forfattere som Hubatsch, men ogsaa »de bedste af de ikke-marxistiske skandinaviske historikere, der staar paa et relativt progressivt grundlag« (s. 8 - ogsaa benævnt »den borgerligt-reformistiske historiografi«), blandt hvilke han i noterne henviser til P. Munch, Hartvig Frisch, Bjørn Svensson, Viggo Sjøqvist, Vilhelm laCour og Troels Fink. Selv i de bedste undersøgelser (her nævnes Jørgen Hæstrup) finder han kommunisternes og de venstreorienterede socialdemokraters fortjenester formindsket, ligesom han finder Sovjets krigsindsats fejlvurderet og Sovjet-regeringen tillagt motiver og hensigter, »der var den fuldstændig fremmed« (s. 9).

Det er imidlertid disse historikere, han bygger paa, for den politiske udviklings vedkommende P. Munchs behandling deraf i de to første bind af »Danmark under krig og besættelse«, redigeret af Aage Friis, og for modstandsbevægelsens vedkommende paa Jørgen Hæstrups bøger. Og vurderet af een, der forhaabentlig staar paa et nogenlunde progressivt grundlag, maa det siges, at Kan giver et fyldestgørende og loyalt referat af begivenhedsforløbet, saaledes som det er struktureret i disse fremstillinger. Ud over denne grundstamme anvender han et bredt udsnit af den danske litteratur om tiden, deriblandt gesandterne Reventlows og Bolt-Jørgensens og »modstandsdiplomat« Erling Foss' erindringer. Naar man tager i betragtning, hvilke uhyrlige misforstaaelser og fejltagelser man møder om danske forhold (ogsaa besættelsestiden) i udenlandske fremstillinger, maa man hilse denne bog velkommen og ønske den god spredning i alle dens 2100 eksemplarer ud over Sovjetunionen.

Ikke uden interesse vil man vende sig til Kan's vurdering af Sovjetunionens udenrigspolitik. Han siger herom i sin konklusion (s. 432), at til trods for reaktionære historikers paastande »forfulgte Sovjetunionen ikke i Skandinavien nogen aggressive maal«. Før krigen arbejdede Sovjet paa kollektivt af afværge erobringer, i krigens første fase paa at sikre sine nordvestlige grænser og fra 1941 paa at »forjage den tysk-nazistiske besættelsesmagt ogsaa fra denne del af kontinentet«. Kan konstaterer, at Sovjet »ikke forsøgte at udnytte sin sejr og sin militære overlegenhed i Nordeuropa til at undertrykke sine smaa naboers interesser«, og minder om, at Sovjet undlod at besætte Finland og hurtigt trak sine

tropper tilbage fra de befriede dele af Norge og Danmark (Bornholm). Om det i 1944-45 herhjemme saa brændende spørgsmaal om vor status som allieret, som i sidste ende strandede paa, at vi vilde have den, og vestmagterne give den paa andre konditioner, end Sovjet vilde gaa med til, konstaterer Kan, at Sovjet lige til det sidste indtog en meget tilbageholdende stilling (s. 401). I en note antyder Kan, at det kunde skyldes, at Stalin fejlagtigt troede, at vi ikke vilde anerkende Islands uafhængighed, og en halv side tidligere anfører han apologetisk, at i praksis betragtede den sovjetiske hærledelse, da den havde befriet Bornholm, oen som en allieret magts territorium. Dette saavel som den hurtige tilbagetrækning er imidlertid slutninger ex post facto og kan kun sige noget om sovjetisk politik efter maj 1945. Man havde gerne set noget om overvejelserne og maalsætningen for Sovjets skandinaviske politik under krigen. Og man havde ogsaa gerne set en analyse af, hvad Sovjet-regeringen lagde i begrebet »Det kæmpende Danmark«, som den anerkendte gennem modtagelsen af Døssing. Hertil yder Kan kun et negativt bidrag ved at stille det i modsætning til »de gamle politikere« (s. 350). Alt dette har de lukkede sovjetiske arkiver og hans loyalitet mod de danske forlægs strukturering hindret ham i. Til belysning heraf yder han ikke sine danske kolleger nyt materiale.

AAGE TROMMER

MARY DAU: Danmark og Sovjetunionen 1944-49. Dansk Udenrigspolitisk Instituts Skrifter 2. Århus-København, Munksgaard, 1969. 291 s. 45 kr.

Det er en vanskelig opgave at skildre forholdet mellem Danmark og Sovjetunionen i en så ny periode som 1944-49, for der er næsten intet skrevet om emnet og vestlige historikere møder lukkede døre, når de i Sovjetunionen vil studere historien efter 1917. Også i Danmark er mange offentlige og private arkiver endnu ikke tilgængelige.

Mary Dau, der er sekretær i Udenrigsministeriet, har da heller ikke studeret i Sovjetunionen, men har måttet klare sig med officielle sovjetiske fremstillinger samt aviser og tidsskrifter. Arbejdet er skrevet som prisopgave under en orlovsperiode, hvorunder forfatteren var stipendiat ved Århus Universitet; den belønnedes med accessit.

Resultatet er blevet en grundig og gennemtænkt fremstilling af et emne, som er vigtigt for Danmark, men af begrænset vigtighed for Sovjet. I den sovjetiske »optik« har Danmark betydning ved sin beliggenhed ved indsejlingen til Østersøen, og denne beliggenhed betød ikke meget i disse fem år. Til de strategiske hensyn kom de politisk-ideologiske: Sovjets ønske om, at Danmark skulle blive et socialistisk land, men også her gør Mary Dau det klart, at Danmark ikke havde nogen høj prioritet.

Ikke-angrebepagten mellem Tyskland og Sovjetunionen i 1939 betød bl.a., at de to lande fik frie hænder over for deres naboer. De sovjetiske myndigheder udtrykte tilfredshed med Tysklands angreb den 9. april 1940 på Danmark og Norge og ønskede held og lykke med foretagendet. Men fra sommeren 1941 havde Sovjet brug for nye venner og fandt dem i Vesteuropa. Dog ikke i det besatte Danmark,